

Editori práva a výroba zdrojů právních informací*

Editors of Law and the Manufacturing of Legal Informations Resources

Lukáš Králík**

Abstrakt

Jednotlivé právní dokumenty jako nosiče právních textů pocházejí tradičně z různých zdrojů. Jsou zpracovávány v rozličných podmínkách a za rozmanitým účelem. Kromě publikačních platforem oficiálních se setkáváme i se zdroji neoficiálními. Moderní zdroje právních informací fungují v dnešní době ve formě právních informačních systémů. Právní významnost či informační hodnota právních textů ve zdrojích právních informací se liší podle jejich autenticity, formy a kvality jejich zpracování i role a legitimacy editorů. Editorský prvek v celém procesu zpracování právních informací má dominantní úlohu v praktické interpretaci práva. Legitimita zdrojů právních informací, resp. jejich tvůrců, se tak zásadně liší.

Klíčová slova

Interpretace práva; publikace práva; právní texty; právní informace; zdroje práva; právní informatika.

.Abstract

Legal documents as carriers of legal texts traditionally originate from various sources. Legal texts being processed in various conditions and for various purposes. Besides the official publication platforms, we also encounter the nonofficial sources. Modern sources of legal information operate nowadays in the form of legal information systems. The significance or informational value of legal texts in sources of legal information varies according to their authenticity, the form and quality of their processing, as well as the role and legitimacy of the editors. The editorial element in the entire process plays a dominant role in the practical interpretation of law. Legitimacy of sources of legal information, even the particular editors, differs fundamentally.

Keywords

Interpretation of Law; Publication of Law; Legal Texts; Legal Information; Sources of Law; Legal Informatics.

* Tento článek vychází částečně z textu KRÁLÍK, L. *Judikatura a její publikace*. Disertační práce. Praha: PF UK, 2011.

** JUDr. Lukáš Králík, Ph.D., Katedra teorie práva a právních dějin, Právnická fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc / Department of Theory of Law and Legal History, Faculty of Law, Palacký University, Olomouc, Czech Republic / E-mail: lukas.kralik@upol.cz / ORCID: 0000-0003-0711-8741 / Scopus ID: 57830543500

Úvod

Tento text je příspěvkem do sympozia k důležitým tématům interpretace textů soudních rozhodnutí publikovaných v monografii *Citační analýza judikatury*. Jedna z kapitol této knihy se věnuje tématu legitimacy automatizovaného zpracování judikatury ve zdrojích právních informací.¹

Aplikace, resp. interpretace textů soudních rozhodnutí, se zaměřením na formu, obsah i kvantitativní analýzu jejich vzájemných odkazů a citační provázanosti, je inspirativním tématem v rámci obecnější problematiky zdrojů práva, resp. zdrojů právních informací a jejich tvorby.

Ambice tohoto příspěvku však sahá ještě dále. Nejen soudní rozhodnutí, ale i další právní texty nesoucí právní informace, musí být pro jejich užití v denní právní praxi transformovány do konkrétních publikačních platforem.

Interpretace práva bývá označována jako proces odhalování právní normy na základě právního textu. Pro potřeby řádné interpretace práva je tak zásadní odhalit zákoutí uliček procesu zpracování právních textů do zdrojů právních informací.

Zdroje právních informací jsou jediným materiálním nástrojem přinášejícím k nám v reálném životě právní normy. Obsah práva jako předmět celého systému společenské regulace musí být adresátům nějakými kanály komunikován skrze jednotlivé publikační kanály.

Právní předpisy, jako základní právní texty, mají tradičně nastaven zákonný rámec svého vyhlášení, resp. publikace. Obdobně je dnes již na normativní úrovni nastaven rámec procesu zveřejňování textů soudních rozhodnutí (alespoň na úrovni nižších soudů).

Fungují tak oficiální publikační platformy zřízené a provozované státem vrchnostensky vyhlášující či zveřejňující právní texty mající určitou závaznost nebo alespoň relevanci.

Ale v reálném praktickém životě interpreti práva v dnešní moderní době čerpají své právní informace z různých zdrojů. Nespolehají pouze na oficiální komunikační kanály práva. Při současné hypertrofii práva a právních informací mohou tak být jediným prakticky využitelným nástrojem rozličné oficiální databáze, ale i databáze neoficiální, resp. různé elektronické právní informační systémy poskytované pouze komerčními soukromými subjekty.

Otázka tzv. hypotetické versus faktické informovanosti adresátů práva v době informační i legislativní inflace se stává problémem čím dále tím více akutním. Princip formální publikace zavedený v našem právním prostředí po roce 1849 již evidentně nemůže plnit svůj původní účel.

Ze sociologického pohledu bychom mohli pozorovat aktuálně narůstající retro příklon k prehistorickému principu publikace materiální. Adresátům práva nezáleží tolik na oficiální autentičnosti zdroje právních textů, ale spíše na možnosti se s texty poskytujícími právní informace reálně seznámit.

¹ HARAŠTA, J., SMEJKALOVÁ, T., NOVOTNÁ, T., ŠAVELKA, J., POLČÁK, R., KASL, F., LOUTOCKÝ, P., MÍŠEK, J. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 256 s. ISBN 978-80-7598-749-5.

Zásadní otázkou, kterou si drtivá většina uživatelů pravděpodobně neklade, je otázka legality a legitimacy těchto zdrojů právních informací. Můžeme se setkat velmi často se situacemi, kdy interpreti práva neví, odkud čerpají jimi užívané právní texty a jaká je jejich validita či autenticita.

V dnešní digitální době jsou nalézány právní texty v praxi pouze skrze internetové prohlížeče či vyhledávače, kdy si již uživatel neprověřuje, z jaké internetové stránky vlastně text získal. Nebo používá sofistikovanější zdroje jako právní informační systémy.

Pro valnou většinu situací při aplikaci či interpretaci práva ve výsledku není rozhodným měřítkem zrovna samotná autenticita textu právní normy či právního textu. Ale ve složitějších aplikačních případech může být forma a legitimita zdroje právní informace naopak kruciólním problémem.

Dané téma zpracování zdrojů právních informací je v tomto článku nazíráno optikou a zkušeností z dlouhodobé editorské praxe autora. Problematika je tak zpracována metodou konfrontace potencionálního normativního rámce tvorby zdrojů právních informací versus empirický pohled zpracovatele pocházející přímo z praxe.

V první části textu se věnujeme základním pojmům informace versus právní informace a jejich zdrojů. Navazuje téma samotné informační hodnoty jednotlivých zpracovaných právních textů, resp. především textů soudních rozhodnutí jako nejzásadnějších transformovaných zdrojů právních informací. Dalším tématem je pak role editorů a jejich legitimita jako reálných zpracovatelů zdrojů právních informací z pohledu jejich postavení v systému našeho právního prostředí. Nakonec jsou pak popsány jednotlivé procesy a typy tzv. přidaných či indexovaných informací vyráběných v rámci editorského procesu při tvorbě automatizovaných systémů právních informací.

1 Právní informace a jejich zdroje

Právo bývá charakterizováno nejen jako normativní a regulační systém, ale i jako systém informační. Ukládá svým adresátům normy a zároveň o nich musí autenticky informovat.²

Pojem informace býval tradičně předmětem velmi různorodých definic vytvářených pro různé účely. Jako informace je obecně vnímáno cokoli, co přispěje ke snížení entropie znalostí příjemce a naopak zároveň ke zvýšení, rozšíření, ověření nebo utvrzení znalostí.

Právní informace jako relevantní pojem pro oblast práva bývala klasicky v naší teoretické doktríně nazírána jako „*informace o právu*“ a především v užším slova smyslu jako „*informace o právní normě*.“³

Modernější pojetí však pojem právní informace chápe širěji. Od obecného pojmu informace se právní informace liší pouze v jeho omezení na obsah pocházející z oblasti práva. Právní informace pak v praktickém, procesu interpretace práva v realitě znamená pro nás

² KNAPP V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 49.

³ KNAPP V. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 52, nebo CEJPEK, J. *Úvod do právní informatiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 20.

„*právně relevantní*“ informací.⁴ Mohou to být jakékoliv informace, a ne pouze takové, které spadají do tradičních kategorií zdrojů právních informací.

Práce s informacemi, resp. právními informacemi, je komplexní intelektuální proces počínající vytvářením informací prostřednictvím subjektivní interpretace dat, pokračující jejich uchováváním, vzájemnou interakcí a přetvářením do podoby znalostí využitelných při řešení konkrétních situací. Jako objekty interpretace právních informací vkládáme do zdrojů právních informací právní vědu, právní praxi a prameny práva.

Zdroje právních informací jsou pojem nemající klasickou legální definici, ostatně stejně jako pojmy informace či právní informace.⁵ Ani na doktrinální úrovni nemáme jednoznačnou definici těchto zdrojů. Většinou bývají pouze charakterizovány skrze různé vlastnosti nebo řazeny do určitých kategorií. Tradičně byly zdroje právních informací podle jejich materiálního či technického provedení podle média, která k jejich uložení a přenosu sloužila, také označovány jako tzv. *publikační platformy*.

Právním textem nazýváme soubor gramaticky a sémanticky ztvárněných jazykových výrazů, jimiž se vytváří právo, a dalších výrazů, které o právu vypovídají.⁶ Obsahově a formálně ucelené texty fungující jako prostředek sociální komunikace tvořený množinou různě uspořádaných dat jsou pak definovány jako dokumenty.

Právní dokumenty tak slouží jako určitý „dopravní prostředek“ či materiální platforma pro právní texty. Právní texty jsou transformovány do právních dokumentů. Účelem je zachování a vystihnutí informací z původního textu. Ani právní texty nemusí být originálním autentickým textem, ale jsou již upravenou verzí jiných právních textů.⁷

Různé právní texty můžeme popisovat či zařazovat z hlediska jejich právně informační významnosti, která ale nijak nesouvisí s jejich oficiálním či neoficiálním statutem či jejich právní závazností z pohledu státně vrchnostenského. Neoficiální texty pak mohou mít v praxi pro konkrétního interpreta práva mnohem větší informační význam či hodnotu než právní texty oficiální (autentické).

⁴ ŠAVELKA, J. a kol. *Právní informační systémy*. Brno: Tribun EU, 2011, s. 17.

⁵ Podle postavení vydávající autority publikující jednotlivé zdroje právních informací můžeme dělit na tři základní skupiny:

- zákonné – zřízené na základě výslovného zmocnění zákona;
- oficiální – zřizované orgány státu nebo veřejné správy, ale bez opory v zákoně;
- soukromé – vytvářené soukromými subjekty.

⁶ Právní texty můžeme dělit na tři základní kategorie:

- texty (dokumenty) legální;
- texty (dokumenty) aplikační;
- texty (dokumenty) literární/ostatní.

Konkrétní druhy právních textů řazených do kategorie ostatních můžeme vyjmenovat např. jako důvodové zprávy, návrhy zákonů (a jiných právních předpisů), záznamy z parlamentních jednání, připomínková řízení, odborné články, knihy, učebnice, odborná stanoviska či expertízy atd.

⁷ Právní dokumenty podle vztahu k původnímu textu můžeme rozlišit jako:

- dokumenty informačně shodné s originálem;
- dokumenty informačně obohacené – původní text spolu s nově přidanými informacemi;
- metadokumenty – neobsahují původní text – nově vytvořené informace;
- deformované dokumenty – obsahují pouze část původního textu, resp. předčlený text, viz CVRČEK F. *Právní informatika*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2010, s. 54.

Zdroje právních informací pak chápeme jako veškeré zdroje nabízející právní texty, resp. právní dokumenty, obsahující jakékoliv právní informace. Podle jejich klasického dělení si trochu zjednodušeně představujeme jako zdroje právních informací především tři hlavní skupiny – právní předpisy, soudní (a další) rozhodnutí či odbornou literaturu (právní vědu).

Forma zdrojů právních informací je ještě různorodější. V případě právních předpisů, jako primárních pramenů práva v našem právním prostředí, jsou zdrojem tzv. *publikační prostředky*, tj. úřední sbírky zřízené přímo na základě zákona, resp. na ústavněprávním základu.⁸ Ale texty předpisů mohou nabízet i soukromé zdroje v papírové či elektronické formě.⁹

Texty soudních rozhodnutí jsou nabízeny skrze oficiální (i soukromé) sbírky rozhodnutí nebo tzv. justiční databáze). Ostatní databáze soudních rozhodnutí na stránkách vrcholných soudů můžeme řadit do kategorie pouze oficiálních zdrojů, neboť k jejich zřízení nejsou soudy výslovně zmocněny ze zákona, ale činí tak pouze v rámci výkonu principu dobré státní správy soudů na základě nepřímého zákonného požadavku na zpřístupňování informací.

V případě ostatních právních textů čerpáme informace ze zdrojů úředních i soukromých. Již se jedná o sekundární zpracování, kdy není zřízen primární zákonný zdroj jako státem určená publikační platforma.

Jako primární úřední, resp. zákonné zdroje právních informací tak chápeme pouze platformy výslovně zřízené k tomuto účelu přímo ze zákona (tj. publikační prostředky, sbírky soudních rozhodnutí a justiční databáze rozhodnutí nižších soudů). Takové právní informace nazýváme jako tzv. *bezprostřední*, tj. nabízející čistou reprodukci právního textu.

Různé publikační platformy, jako zdroje právních informací, pak umí propojit skrze počítačové programy tyto jednosložkové zdroje (poskytující pouze jeden typ právního textu), do vícesložkového systému, který nazýváme právní informační systém.¹⁰

Právní informační systémy nabízejí kromě čistého právního textu i další obohacující právní informace – tzv. *zprostředkované* informace. Tvoří určitou nadstavbu mající za účel pomoci při praktické interpretaci práva.¹¹

Právní informační systémy se skládají z jednotlivých databází. Vkládají se do nich dvě skupiny informací – informace textové a informace rejstříkové. Textové informace tvoří samotné texty právních předpisů nebo soudních rozhodnutí či jiných zařazených „právních

⁸ Jako centrální zákonný publikační prostředek pro právní předpisy slouží *Sbírka zákonů* a pro další vyjmenované právní předpisy *Sbírka právních předpisů*.

⁹ Např. různá komerční vydání úplných znění právních předpisů.

¹⁰ Pojem právní informatiky byl zpracován v jedné z prvních odborných prací, nejen v českém prostředí, v díle KNAPP, V. *O možnostech použití kybernetických metod v právu*. Praha: ČSAV, 1963, nebo KNAPP, V. K pojmu právní informatiky. *Právník*. 1988, č. 3, s. 227–242.

¹¹ Pojem právní informace tzv. bezprostřední a zprostředkované můžeme tak v dnešní době již poněkud významově posunout směrem od dřívějšího pojetí, kdy za bezprostřední informace byly chápány pro účely právně-informačních systémů pouze texty jako „*právní normy*“ a na druhé straně informace zprostředkované – „*judikaturou a literaturou*“, viz KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 223.

textů.¹² Rejstříkové informace pak obsahují základní údaje o textu v databázi právních informací.¹³

2 Informační efekt soudních rozhodnutí

Zdroje právních informací přináší kýžený informační efekt pro interpretaci práva. Informační efekt můžeme nacházet nejen při užití textů soudních rozhodnutí, resp. judikatury, ale obecněji při užívání i dalších právních textů jako zdrojů právních informací.¹⁴

Takové zdroje omezují zásadní problém moderní právní praxe spočívající v tzv. *dostupnosti práva*. Pro adresáta práva je v reálném životě totiž rozhodující dostupnost a srozumitelnost práva. Forma či autenticita zdroje nabízené právní informace a jejich legitimita je pak přirozeně až druhotná.

Zpracování judikatury, resp. editovaných textů soudních rozhodnutí, je činnost zabírající drtivou většinu práce v procesu tvorby zdrojů právních informací. Texty soudních rozhodnutí přináší zdaleka největší informační efekt a přidanou hodnotu v procesu interpretace práva, pokud se při aplikaci právních norem dostáváme do výkladových nesnází. Zároveň je zpracování textů publikované judikatury intelektuálně podstatně nejnáročnější editorský proces při tvorbě právních informačních systémů.

Dělení pojmu soudního rozhodnutí z pohledu právní informatiky na soudní rozhodnutí jako výstup autoritativní aplikace práva (rozhodovacího procesu) a na soudní rozhodnutí jako součást informačního systému platného práva je důležitým měřítkem při rozlišování jednotlivých zdrojů právních informací a jejich legitimacy.

Musíme si uvědomit zásadní rozdíl mezi soudním rozhodnutím jako upraveným výstupem ze specifického editorského procesu publikace judikatury (zejména oficiálních sbírek soudních rozhodnutí)¹⁵ a naopak soudním rozhodnutím jako neupraveným „úředním“ výstupem vycházejícím přímo ze soudní rozhodovací činnosti.¹⁶

¹² Typy právních informací zpracovávané do elektronických databází právních informací bychom mohli zjednodušeně rozdělit do několika základních kategorií:

- informace o textech právních předpisů – samotné texty právních předpisů (zákony, podzákonné normy, předpisy samosprávy, předpisy profesní samosprávy;
- informace o průběhu legislativního procesu při vzniku právních norem, tj. předkládací zprávy, důvodové zprávy, věcné záměry, komentáře, návrhy, připomínkové dokumenty;
- informace o aplikaci práva – soudní rozhodnutí, výkladová stanoviska a zobecňující materiály, rozhodnutí správních orgánů atd.;
- informace o teoretickém výkladu práva – literatura, komentáře, články v tištěných periodících nebo na internetu, odborné akademické práce;
- informace o jednotlivých subjektech práva a právních skutečnostech – např. rejstřík obchodní, rejstřík trestů, insolvenční rejstřík, katastr nemovitostí, informace o průmyslovém vlastnictví atd.

¹³ Rejstříkové informace jsou ukládány do databáze ve formě číselných kódů, které mají alfanumerický tvar.

¹⁴ Užší pohled na texty soudních rozhodnutí jako primární zdroje právních informací viz POLČÁK, R. Legitimita automatizovaného zpracování judikatury. *Revue pro právo a technologie*. 2019, roč. 10, č. 20, s. 42. DOI: <https://doi.org/10.5817/RPT2019-2-2>

¹⁵ Více k tzv. připomínkovému řízení při tvorbě oficiálních sbírek rozhodnutí viz KRÁLÍK, L. Připomínkové řízení a sbírky judikatury. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 23–24, s. 830–835.

¹⁶ K rozlišení pojmu soudní rozhodnutí versus judikatura viz KRÁLÍK, L. Soudní rozhodnutí versus judikát a jejich zveřejňování. In: *Weyrův den právní teorie: sborník příspěvků z konference*. Brno: MU, 2015, s. 141–153, nebo SMEJKALOVÁ, T. Judikatura, nebo precedens? *Právník*. 2019, roč. 158, č. 9, s. 852–864.

Pro nás jako reálné adresáty a interprety práva je totiž v praxi rozhodná tzv. *informační hodnota* textu soudního rozhodnutí. Tzv. *vnitřní forma* informační hodnoty se týká samotného textu, resp. obsahu jako relativně závazného výstupu a spočívá v jeho roli jako závazného výstupu z rozhodovací praxe upravující práva a povinnosti konkrétních stran.¹⁷

Tzv. *vnější forma* oproti tomu nabízí další prvky soudního rozhodnutí týkající se spíše jeho formy a dalších údajů charakterizující rozhodnutí z vnějšího pohledu na jeho postavení v celém rozhodovacím procesu či soudním systému.¹⁸

Poslední skupinou prvků soudního rozhodnutí rozhodujících o jeho významu či informační hodnotě mohou být dokonce prvky existující vně jeho formy. Můžeme je pojmenovat např. jako tzv. *prvky externí* (outsourcované). Jsou totiž vytvořeny uměle a nad rámec původního úředního tvaru rozhodnutí. Původci těchto prvků nemusí disponovat žádnou vrchnostenskou legitimitou.¹⁹ Paradoxně tato stránka soudního rozhodnutí je z hlediska informační hodnoty v praxi nejrozšířenější a nejvíce oceňovaná ze strany interpretů práva.

Ryze externími prvky rozhodnými ne tolik z hlediska významu onoho soudního rozhodnutí, ale jeho dohledatelnosti, mohou být typicky uměle vytvořené prvky (jako např. indexace, právní věty). Takové „indexované“ informace mohou hrát v praxi zásadní roli v postavení daného právního textu. A právě v tomto případě nejvíce rezonuje zásadní otázka legitimacy vzniku takových prvků.²⁰

Právní informatika slouží bezesporu jako nejvýkonnější nástroj při zpracování i komunikaci právních dat. Ale v diskusi o zpracování textů soudních rozhodnutí musí být neustále připomínán i proces tvorby sbírek soudních rozhodnutí či justičních databází, jako speciálních činností zaměřených pouze na texty soudních rozhodnutí.

Tzv. *justiční databáze* pravděpodobně splňují samy o sobě definici právních informačních systémů. Musíme je ale odlišovat od tzv. *automatizovaných systémů právních informací* v klasickém slova smyslu.²¹

Klasické automatizované systémy právních informací na rozdíl od jednosložkových justičních databází tradičně nabízejí kombinaci více různých druhů právních informací v rámci jednoho systému (jako např. právní předpisy, soudní rozhodnutí nebo literatura).²²

Kvalitní nástroj k efektivnímu zpracování textů (nejen právních předpisů!) a „*jejich bezproblémové distribuci jejich adresátům*“ obecně posiluje informační efekt. Zároveň však může přinést i opačný efekt.²³

¹⁷ Rozdělení jednotlivých forem informační hodnoty soudního rozhodnutí podle POLČÁK, op. cit., s. 48–49.

¹⁸ Např. údaje o druhu rozhodnutí, autorovi rozhodnutí, vykonatelnost, právní moc atd.

¹⁹ Souladný názor viz POLČÁK, op. cit., s. 50.

²⁰ K specifickému fenoménu právních vět v našem prostředí, např. KRÁLÍK, L. Právní věty. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 12, s. 437–444, nebo SMEJKALOVÁ, T. Právní věty a ratio decidendi. *Jurisprudence*, 2012, roč. 21, č. 5, s. 3–8.

²¹ K fenoménu evidence soudních rozhodnutí a tvorby tzv. justičních databází, více např. KRÁLÍK, L. Evidence judikatury a tzv. justiční databáze (*přípraveno do tisku*).

²² V současné době zejména nejvýraznější právní informační systémy jako ASPI, Beck-online, Codexis nebo Zakonyprolidi.

²³ Viz POLČÁK, op. cit., s. 45.

3 Legalita versus legitimita tvorby zdrojů právních informací

Pojmovým znakem práva podle pozitivistických teorií bývá skutečnost, že si právo nárokuje legitimní autoritu, ale zároveň každé právo ji nemusí mít.²⁴

Legitimitu můžeme ze státovédného hlediska chápat jako vnitřní aspekt a zdůvodnění suverenity státu. Tradičně rozeznáváme různé formy legitimacy, když např. v sociologickém smyslu je politická instituce legitimní tehdy, když lidé věří, že má *de jure* autoritu.²⁵ Sociologická autorita se týká faktického uznání autority instituce na základě přesvědčení o její správnosti. Autorita se pak ale může odlišovat podle skutečné reálné situace na autoritu *de facto*.

Legitimita v právním smyslu je pak chápána tak, že právo podléhá určitým standardům správnosti, které překračují ryze formální legalitu, resp. zákonnost.²⁶ Charakter legitimacy jsme zvyklí si spojovat v právním kontextu spíše s legitimitou tvorby samotného práva.

Zákonodárná činnost jako primární proces tvorby právních předpisů jako pramenů práva má na normativní úrovni výslovně nastavené mechanismy. Soudní rozhodovací proces má také nastaveny velmi přesné zákonné mantinely.

Oproti tomu ale tvorba samotných zdrojů práva, právních textů, resp. právních informací jako pouhých platforem či nosičů obsahu právních norem není tak akcentovanou problematikou.

Musíme rozlišovat spíše otázku legality procesu tvorby zdrojů právních informací, tj. jejich nastavení z pohledu zákonného rámce. A na druhé straně je pak nutno hovořit o samotné legitimitě této tvorby. Oficiální zákonné posvěcení přinášet publikační platformy z pozice vrchnostenské nám totiž neříká nic o tom, jak jsou tyto zdroje v realitě užívány a především respektovány adresáty práva.

Základní otázkou pro otázku legitimacy tvorby zdrojů právních informací může tedy být případná existence nějakého právního základu, resp. zákonného rámce procesů a pravidel užívaných při tvorbě zdrojů právních informací. Ale rozhodující v reálném procesu interpretace práva bude vždy především informační hodnota. Trh je i v tomto případě nemilosrdný.

Neoficiální soukromé publikační aktivity nemají omezenou svou činnost z pohledu veřejného práva. Pohybují se v rovině soukromoprávní, kdy nejzásadnějším regulačním omezením může být autorská ochrana či zvláštní ochrana databází. Jediným veřejnoprávním přesahem může být případné vytěžování oficiálních zdrojů právních informací.

Oficiální tvůrci jsou sice oproti tomu nadáni jistou formou vrchnostenské legitimacy, ale v obecné rovině jsou více svázáni pravidly pro fungování státní správy soudů či správních úřadů (v případě tzv. justičních databází).

²⁴ RAZ, J. *The Morality of Freedoms*. Oxford: Oxford University Press, 1988, s. 26. DOI: <https://doi.org/10.1093/0198248075.001.0001>

²⁵ K pojmu legitimacy a legitimní autority v českém prostředí např. SOBEK, T. Problém legitimní autority I. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 6, s. 537–561.

²⁶ RÜTHERS, B. *Rechtstheorie*. 4. vyd. München: C. H. Beck, 2008, s. 106.

Zákonný základ můžeme najít pouze pro vydávání oficiálního publikačního prostředku (Sbírky zákonů a Sbírka právních předpisů) v oblasti publikace textů právních předpisů.²⁷ V oblasti publikace textů soudních rozhodnutí vidíme legální podklad pouze v případě vydávání oficiálních sbírek soudních rozhodnutí²⁸ a v případě justičních databází také nově a revolučně u textů nižších soudů.²⁹

Konkrétní editorské (redakční) činnosti při tvorbě oficiálních zdrojů právních informací (zejména úředních sbírek judikatury či justičních databází) nejsou na zákonné či podzákonné úrovni také nijak výslovně upraveny. Zákododárce neměl potřebu nastavovat pravidla zpracování zdrojů právních informací. Otázka formy jako „nosiče“ právní informace obsažené v dané normě není z pozice státu jako monopolu výkonu autoritativní moci již tak zásadní.

Zakotvení takových publikačních a editorských pravidel pak zůstává pouze na úrovni jednotlivých vnitřních předpisů a metodik státní správy soudů. Ale ani na této úrovni jsme tradičně nebyli schopni nalézt zpracovaná jednotná editorská pravidla pro příslušný personál soudů, jak vytvářet a zpracovávat texty rozhodnutí do informačních systémů či vytvářet indexované informace (např. včetně i právních vět).³⁰

4 Zpracování právních informací a role editora

Fenoménem hrajícím zásadní roli v procesu „výroby“ zdrojů právních informací ve formě právních textů aplikačních (soudní či správní rozhodnutí) nebo ostatních literárních, a především v rámci platform právních informačních systémů, je role editora či redaktora.

Redakční či editorskou práci můžeme rozumět zpracování původních právních textů a jejich případné obohacení dalšími informacemi. Redaktor (editor) plní v realitě rozhodující roli v naplňování tzv. *informačního efektu* textů právních informací.³¹

Editorské role můžeme dělit podle charakteru zdrojů právních informací. Oficiální (úřední) zdroje právních informací jsou garantovány státní mocí (zahrnují i zákonem zřízené zdroje či oficiální). Neoficiální zdroje jsou soukromými produkty vytvářenými bez jakékoli úřední ingerence státu.

Zpracování právních informací z rozličných zdrojů v rámci systémů právních informací může probíhat automatizovaně nebo manuálně. Automatizovaný styl spočívá v extrakci a editaci dokumentů v elektronizované verzi skrze počítačové zpracování bez zásadního přispění lidského elementu.

²⁷ Současný platný a účinný zákon o sbírce zákonů, č. 309/1999 Sb. a zákon o sbírce právních předpisů, č. 35/2021 Sb.

²⁸ § 59 zákona o ústavním soudu, § 22 soudního řádu správního a § 24 zákona o soudech a soudcích.

²⁹ Viz § 118a zákona o soudech a soudcích (účinný od 1. 7. 2022).

³⁰ Oficiální interní jednotná editorská pravidla nebyla dohledatelná v minulosti např. v případě Nejvyššího správního soudu či Nejvyššího soudu.

³¹ Silná editorská role je v praxi typická spíše v anglosaském prostředí. V našem prostředí tento fenomén nikdy nezapustil kořeny a vliv editora nemá tak zásadní efekt na reálný proces interpretace práva. Pro potřeby tohoto pojednání užíváme spíše než termín „redaktor“ pojem „editor“ vycházející z originální anglosaské tradice právní informatiky, resp. stejný termín byl klasicky užíván i pro tvůrce papírových sbírek rozhodnutí v anglosaském prostředí.

Manuální zpracování právních informací obohacováním dokumentů oproti tomu nese v sobě osobní odbornou činnost konkrétního člověka, tj. spočívá v „*intelektuálním obohacování úplného textu právních informací*“.³²

Editorská činnost obecně spočívá v odborné znalosti připojit k dokumentu takové údaje, které zvyšují jeho informační hodnotu. Vedle mechanického připojování údajů typu názvu dokumentu nebo data jeho vydání může být dokument obohacován o údaje vypovídající o jeho struktuře či další související údaje.³³

Editor v praxi v podstatě přebírá roli výkladového orgánu v procesu interpretace práva a zajišťuje společenský konsenzus. Může v praxi dokonce plnit roli jakéhosi „strážce“ legitimacy poskytovaných informací a být určitou hrází proti dezinterpretacím či dokonce dezinformacím. To je zvláště paradoxní skutečnost, když si uvědomíme, že v případě masově užívaných komerčních právních informačních systémů je editorem pouze soukromá osoba bez jakékoliv oficiální legitimace. Jeho legitimita vyvěrá pouze z faktu, že jeho práci důvěřují a denně v praxi ji využívají nejen laici, občané, ale i právníci, advokáti a dokonce sami soudci i vrcholných instancí.

Funkce redakční hraje rozhodující roli především v kategorii právních informací nabízejících texty soudních rozhodnutí. Přidaná hodnota intelektuální práce editora v tomto případě nabývá největší cenu. Ale i editace textů právních předpisů či odborných literárních textů nabízí značný prostor ovlivnit způsoby interpretace práva v praxi.

Dokud stát nepřevzme monopolní roli poskytovatele zdrojů právních informací v elektronické formě a nebude nabízet závazný oficiální zdroj právních informací ve formě elektronických online úředních sbírek právních předpisů či textů soudních rozhodnutí, bude role soukromých zpracovatelů právních informací stále kruciólní v české právní praxi i diskursu.

Role editora se zásadně liší podle typu daného zdroje právních informací. Ve specializovaných sbírkách rozhodnutí nebo odborných časopisech dochází k razantní editaci a redukci původního textu, a to především při zpracování textů soudních rozhodnutí.

Další zásadní editorskou činností měnící původní obsah textu je případný proces tzv. *anonymizace*, resp. *pseudonymizace*. Míra zásahu do původního zdroje právní informace je v těchto případech dosti významná, někdy dokonce až zásadní pro právní interpretaci.

Výběrové zdroje judikatury zároveň ale nemají možnost poskytovat tak širokou paletu dalších indexovaných právních informací, jako tak činí zdroje databázové. Role redaktora či editora výběrových sborníků soudních rozhodnutí (at' již oficiálních či neoficiálních) spočívá spíše v poskytnutí základních právních informací, které mají za úkol objektizovaně popsat rámcové parametry daného soudního rozhodnutí. I když editorské zásahy do rozsahu textové části a především případné tvorby právních vět a dalších indexovaných informací samozřejmě činí takovou roli nesmírně významnou.

³² CEJPEK, 1997, op. cit., s. 21.

³³ Jako např. vztahy k jiným dokumentům zařazeným v databázi, označování pojmů a jejich propojování s příslušnými definicemi, poznámky či údaje umožňující rozlišovat jednotlivé verze dokumentu.

5 Editorská role v právních informačních systémech

Práce editorská při tvorbě elektronizovaných právních informačních systémů oproti tomu nabízí poněkud odlišný přístup k práci. V případě komerčních systémů nabízející vícezdrojové možnosti textů právních informací mohou na jednu stranu být přebírány texty z jiných zdrojů (jako jsou sbírky rozhodnutí, odborné časopisy či literatura). Přidaná hodnota práce editora pak v takových rolích může být menší.³⁴

Zároveň ale tyto platformy nabízejí širší možnosti i dodatečně aktualizované editorské práce. Diskrece výběru, např. souvisejících dotčených právních ustanovení k danému judikátu či dokonce subjektivní názor na identifikaci konkrétních navazujících novějších soudních rozhodnutí a jejich případný vztah k určitému rozhodnutí, je bezesporu rolí s významným interpretačním potenciálem.

Editory či redaktory právních informačních systémů v případě komerčních vydavatelů bývají v reálné denní praxi dokonce i neprávnické. Mohou jimi být např. odborníci se vzděláním zaměřeným na knihovnické vědy nebo informační technologie, či klasičtí redaktori s humanitním vzděláním. Legitimita tvorby zdrojů právních informací je logicky nižší než u zdrojů oficiálních či úředních.³⁵

Paradoxním se jeví taková situace zejména, pokud si uvědomíme, že by těmi, kteří „orientují“ ostatní právníky jako uživatele a dávají jim základní podklady pro praktickou aplikaci práva, měli naopak být ti nejlepší v oboru. Bez detailní orientace v oboru teorie práva či znalosti legislativní techniky nemohou být právní informace ve specializovaných informačních systémech relevantními zdroji práva.

V dosti odlišné situaci se nacházejí editoři oficiálních sbírek rozhodnutí nebo elektronických tzv. *justičních databází*. Taková „státní“, „úřední“ či „oficiální“ editoři mají k dispozici primární informace autorů daných soudních rozhodnutí (nebo dokonce mohou i sami být v některých přímo autory či spolutory takových rozhodnutí). Relevance a legitimita jejich editorského přístupu je přirozeně podstatně vyšší než v případě externích zpracovatelů, jelikož jako editoři působí sami soudci, jejich asistenti či další podpůrný justiční personál. Ze své vrchnostenské pozice tak mohou nabízet autenticitu svých výtvorů s „licencí“ od státu, což soukromý subjekt nabídnout nemůže.

Zároveň je ale třeba zdůraznit, že editoři oficiálních zdrojů právních informací zpracovávají pouze své vlastní výstupy (např. rozhodovací praxe jednoho soudu) a vytvářejí tak jednosložkové zdroje. Naopak editoři soukromých zdrojů musí zpracovávat velké množství úplně rozličných právních textů a dávat jim nějaký jednotný formální i obsahový ráz.

³⁴ Specifickou situací je ale např. opětovná revizní editace již dříve zpracovaných judikátů, kdy musí být znovu zpracována veškerá indexace, ale editor nemá k dispozici originální indexační informace, neboť již nepracuje s původním primárním zdrojem (např. nová hypertextová indexovaná verze systému ASPI prováděná v letech 2001 až 2008).

³⁵ V reálné komerční praxi bývá dosti významná část editorské práce dokonce outsourcování na externí spolupracovníky nakladatelství (např. studenty právnických či jiných fakult). Z pohledu praktické zkušenosti z „výrobní činnosti“ konkrétních právních nakladatelství je třeba částečně polemizovat s názorem, že editorská činnost je prováděna „jen specializovanými osobami zpravidla právnického vzdělání“, viz ŠAVELKA, op. cit., s. 75.

Legitimita tvůrců právních informací jako zpracovatelů zdrojů práva se tak v zásadě liší podle jejich postavení a charakteru jimi zpracovávaných zdrojů. Prizmatem státem garantovaného přístupu k informacím a veřejné kontrole státní správy či justice shledáváme pozici státních (úředních) či oficiálních editorů silnější. Stát či jednotlivé orgány státní moci či veřejné správy mohou evidentně korektněji garantovat validitu poskytovaných právních informací, jelikož jsou přímo sami jejich zdrojem.

Neoficiální či nestátní, resp. komerční zpracovatelé právních informací nemohou nabídnout státem a státní mocí zajištěnou autenticitu a validitu. Zároveň ale mohou navíc nabídnout mnohem větší efektivitu, dynamiku či multilaterální náhled na dané dokumenty. Jejich přidaná intelektuální hodnota, tj. obohacení původních informací, není omezeno rozličnými veřejnoprávními pretenzemi, pod kterými tvoří oficiální editoři jako státní zaměstnanci.

Pro uživatele zdrojů právních informací pak mohou oba zdrojové editorské přístupy nabídnout něco jiného a odlišného, resp. mohou se ideálně doplňovat a dotvořit tak mozaiku relevantních právních informací při procesu interpretace práva. I do budoucna tak dává smysl existující a fungující dualita zdrojů právních informací soukromých a státních, resp. oficiálních a neoficiálních.³⁶

6 Indexace právních informací

Zpracování právních informací v procesu tvorby právních informačních systémů obecně probíhá zadáním dvou skupin informací do dané databáze. První skupinou je tzv. *rejstříková složka* popisující obsažené právní dokumenty a druhou skupinou pak tvoří samotné texty dokumentů.

Tvorba rejstříkové složky databáze probíhá formou redakční úpravy - tzv. *indexace* dokumentu. Editor jako zpracovatel právní informace přiděluje jeden nebo více příznaků tzv. *indexů*, podle kterých lze jednotlivé právní texty třídit (indexovat). Tzv. *indexační* či *indexované informace* zařazují daný dokument (např. judikát) do určité skupiny podle společně sdílených vlastností.

Základní údaje o charakteru právní informace se dají abstrahovat přímo z textu dokumentu.³⁷ V takovém procesu může hrát v současné době zásadní roli automatizace či různé formy umělé inteligence. Tento proces odpovídá pojmu „indexace“ v užším slova smyslu.³⁸ Indexační informace v tomto užším (primárním) slova smyslu nám podávají ale pouze obraz o formě dokumentu obsahující právní informaci, resp. určitých vnějších vlastnostech. Další indexační informace mohou být navíc individuálně vytvořeny nad rámec těch primárních, jako tzv. *přidané indexační informace*. Přidané indexační informace nejsou součástí

³⁶ Např. vedle plánované eSbírky zákonů či tzv. justičních databází i fungování komerčních systémů právních informací.

³⁷ V případě textu soudního rozhodnutí, např. *spisová značka, publikační číslo, druh rozhodnutí, autor rozhodnutí* či *datum vydání*.

³⁸ Indexací se ve striktním původním výkladu rozumělo tradičně pouhé přiřazování jednotlivých hesel z rejstříků (viz angl. „index“).

originálního textu dokumentu, resp. nelze je z původního dokumentu pouze automaticky extrahovat. Musí být vytvořeny v rámci intelektuální autorské odborné činnosti zpracovatelů. Přidané indexační informace v rámci individuální manuální editorské činnosti nabízejí přidanou hodnotu v rámci procesu tzv. *obohacování* základních indexačních informací. Jejich obsah je vytvářen odbornou analytickou činností v rámci určitého právního diskursu a plní roli v podstatě již určité právní interpretace právních dokumentů ze strany editora.³⁹

Metadata jsou dalším pojmem, který je pro takové přidané indexační informace užíván.⁴⁰ Legální obecné definice metadat v našem právním prostředí existují a jsou velmi řídké či minimalistické, ale v podstatě shodné. Za metadata jsou považována ze zákona „*data, která popisují souvislosti, obsah a strukturu zaznamenaných informací (a jejich správu v průběhu času)*“.⁴¹ Podrobnější obraz o jednotlivých kategoriích metadat nám pak dává v podstatě jediný výskyt metadat ne jako legální definice, ale legálního pojmu na úrovni české legislativy.⁴²

Druhou skupinu informací vkládaných do databáze právního informačního systému pak tvoří samotné texty dokumentů poskytujících právní informaci. Rozsah a míra úpravy, resp. redukce textu, se v praxi dosti odlišuje podle jednotlivých zpracovatelů.

Zatímco texty právních předpisů logicky zůstávají nezměněny, jako primární prameny práva, při zařazování do papírových či elektronických zdrojů právních informací, tak texty soudních rozhodnutí oproti tomu procházejí dosti rozsáhlou editací v procesu zpracování do zdrojů právních informací.

Dalším rozdílem v míře úpravy, v případě textů soudních rozhodnutí, je pak skutečnost, zda se jedná o editované upravené judikáty publikované ve sbírkách rozhodnutí či jiných

³⁹ Jako přidané indexační informacemi se vytvářejí v rámci procesu editace, např. *nadpis či název judikátu, rejstříkové heslo, související předpisy, první věta nebo související judikatura*.

⁴⁰ Tato definice je do jisté míry problematická, neboť údaje, jakými jsou například název právního předpisu nebo jeho číslo, jsou běžně obsaženy v textu předpisu, a přitom je zcela samozřejmě zařazujeme mezi metadata, viz obdobně ŠAVELKA, op. cit., s. 76.

⁴¹ Definice se nacházejí v podstatě pouze ve 3 předpisech na úrovni zákona, viz § 3a odst. 4 zákona č. 106/1999 Sb., o právu na svobodný přístup k informacím, obdobně § 2 písm. i) zákona č. 23/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí nebo § 2 písm. o) zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví.

⁴² V rámci nového zákona o sbírce právních předpisů jsou konkrétně vyjmenovány jednotlivé položky označovaná jako metadata pro účely sbírky. Vzhledem k tomu, že tato nová sbírka je prozatím jediným elektronickým právním informačním systémem veřejné správy poskytujícím oficiální závazné texty právních informací (právních předpisů) je taková legislativní charakteristika klíčová.

Podle § 2 odst. 3 zákona č. 35/2021 Sb., o Sbírce právních předpisů územních samosprávných celků a některých správních úřadů, metadata zahrnují:

- a) identifikaci územního samosprávného celku nebo správního úřadu, který právní předpis vydal,
- b) druh právního předpisu,
- c) číslo právního předpisu,
- d) název právního předpisu,
- e) datum vydání právního předpisu,
- f) zákonné zmocnění, na základě kterého byl právní předpis vydán,
- g) oblast úpravy,
- h) účinnost, popřípadě předpokládanou účinnost právního předpisu,
- i) označení právního předpisu, který je rušen nebo měněn, jde-li o změnu či zrušení právního předpisu,
- j) datum vyhlášení právního předpisu.

zdrojích, nebo zda se jedná o neupravené (tzv. *raw* texty) dokumenty v podobě, jak byly vydány soudem.

Struktura textů editovaných publikovaných soudních rozhodnutí se pak liší od struktury textu soudních rozhodnutí jako přímých výstupů úřední rozhodovací praxe.

Soudní rozhodnutí jako akt a výstup z procesu soudního řízení má stanoveny výslovné zákonné požadavky na svou strukturu.⁴³ Oproti tomu editovaný text rozhodnutí nemá stanovena žádná závazná pravidla na svou strukturu. V našem prostředí se vychází především z tradičního dělení z dob prvních moderních sbírek rozhodnutí a časopisů v 19. století.⁴⁴

Při náhledu na formu a strukturu textů vyhotovení českých soudních rozhodnutí můžeme jednoznačně identifikovat jejich nejednotnost. Standardizace struktury textů soudních rozhodnutí by v praxi mohla přispět k přehlednosti orientace v textu a argumentaci soudu.⁴⁵ Proces interpretace práva by pak mohl v praxi fungovat jednotněji a přispívat k předvídatelnější aplikaci práva⁴⁶

7 Hesla a tvorba rejstříků

Základní indexovanou informací vytvářenu redakční (editorskou) prací v rámci tvorby právních informačních systémů představují tzv. *hesla*. Heslo je tvořeno zpravidla jedním slovem či souslovím popisujícím a vystihujícím určitý konkrétní právní institut či právní pojem. Hesla jsou editorsky vybírána ze seznamů nazývaných jako tzv. *rejstříky* či *věcné rejstříky*.

Přiřazování hesel k jednotlivým dokumentům jako právním textům, resp. i samotná tvorba rejstříků obsahující kompletní seznam těchto hesel, je další editorskou činností, kde vyvstává otázka legitimacy tvorby zdrojů práva.

Z pohledu zpracovatele databáze je zásadní nepodcenit tuto fázi editorského procesu a především aplikovat dlouhodobě jednotná pravidla při zpracování. Praktikující právníci jako uživatelé mohou často totiž spoléhat na vyhledání ve zdrojích pouze podle těchto hesel. Nesprávné odborné posouzení editora může tak vést k zavádějícím či nekorektním výsledkům a následnému problematickému výkladu.

Tradičně bylo v našem prostředí nabízeno rejstříkové heslo přidané k hlavičce judikátu či doprovázející text vytvořené právní věty v rozličných sbírkách judikatury či odborných časopisech již od dob rakousko-uherských.

⁴³ Vyhotovení rozhodnutí obsahuje, např. u rozsudku v občanském soudním řízení *hlavička* (slova „Jménem republiky“, označení soudu, jména a příjmení soudců a přísedících, označení účastníků atd.), dále *výrok*, *odůvodnění* a *poučení*, viz § 157 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁴⁴ Editovaný text soudní rozhodnutí obsahuje tradičně většinou strukturu složenou z částí nazvaných jako *právní věta* nebo *heslo* a pak část nazvanou *Z odůvodnění*. V některých sbírkách rozhodnutí se v moderní době přidávají části jako *související předpisy*, *související judikatura* (*prejudikatura*) atd.

⁴⁵ Např. číslování jednotlivých odstavců v odůvodnění rozhodnutí. V našich podmínkách začal s číslováním odstavců odůvodnění Ústavní soud, postupně tento způsob zavádí např. Nejvyšší správní soud.

⁴⁶ Při srovnání s jinými evropskými zeměmi je možno konstatovat, že je zavedena vcelku jednotná struktura rozhodnutí i judikátů, např. v Německu a ve Francii, MACCORMICK, D. N., SUMMERS, R. S. (eds.) *Interpreting Precedents. A Comparative Study*. Aldershot: Ashgate, 1997, s. 21–22 a s. 107–109.

Moderní elektronické právní informační systémy pak kompletně přebíraly obsah starších papírových sbírek rozhodnutí nebo odborných periodik a převáděly je do textových či posléze do hypertextových souborů. Publikovaná hesla, nadpisy či právní věty k jednotlivým judikátům byly z těchto původních papírových zdrojů přebírány do nových elektronických databází.

Jiná praxe musí nastat v případě, kdy se do databází právních informací vkládají soudní rozhodnutí, která nebyla zpracována do sbírek rozhodnutí a neprošla tak fází interní editace vrcholných soudů či jiných vydavatelů. Pak je třeba vytvářet hesla a další indexované informace poprvé až přímo editory právního informačního systému. Editor tak disponuje v podstatě jedinečnou monopolní „autorskou“ výkladovou rolí při přiřazování právního textu k určité právní oblasti a konkrétnímu právnímu institutu. Jeho úvaha tak může zásadně ovlivnit formu interpretace právního textu, resp. celého kontextu právního výkladu.

Tradičně ale nejsme schopni nalézt, v našem právním prostředí, žádný jednotný systém tvorby rejstříků. Nastavení jednotných pravidel tvorby rejstříků a jejich užívání je v naší praxi asi nemyslitelné.

Každý právní informační systém, justiční databáze, ale i časopis či sbírka rozhodnutí si mohou (a také to samozřejmě dělají) vytvořit vlastní systém hesel či různých značek. Záleží na každém zpracovateli, jaký systém si vytvoří. Když už si vytváříme vlastní systém tvorby rejstříků (či jejich užívání), tak je ale potřebné za všech okolností alespoň setrvale držet tento jednotný styl a kontinuálně v průběhu času (i při změnách osob zpracovatelů) stále pokračovat podle stejných pravidel. Bohužel ale máme v našem českém prostředí bohaté zkušenosti s nejednotným stylem rejstříkování nejen u komerčních systémů právních informací, ale i dokonce i v praxi vrcholných soudů⁴⁷

Například každý text soudního rozhodnutí může být eventuálně zpracováván rozličně podle odborného názoru konkrétního individuálního zpracovatele. Vyhledávání a zařazení takové právní informace může být tak relativizováno a jeho legitimita, resp. relevantnost výstupů, může být snížena.

Každý editor může přiřadit stejný judikát k jinému heslu. Judikát může být v praxi dokonce zaindexován podle jednoho či více rejstříků, jestliže jsou v nabídce příslušného zpracovatele systémy.⁴⁸

Zásadní rozdíl v případě jednotlivých rejstříků může být především v tom, kolik hesel a v jaké míře detailu nabízejí. Podstatným charakterem věcných rejstříků je pak také jejich

⁴⁷ Z praktických důvodů je lepší mít pouze jeden seznam hesel jako např. v případě justičních databází vrcholných soudů.

Ústavní soud nabízí v systému NALUS položku *Věcný rejstřík*. Databáze Nejvyššího správního soudu nabízí rejstřík nazvaný jako *Oblasti úpravy*. Aplikace na stránkách Nejvyššího soudu pro změnu nabízí jednoduše jen *Hesla*.

⁴⁸ Kupříkladu systém ASPI nabízel minimálně v období let 2001 až 2012 indexy hesel ve dvou hlavních rejstříkových seznamech – *Rejstřík* a *Oblasti úpravy*. Každý měl jiný seznam hesel, rozdělených podle rozličných parametrů. Při postupném rozšiřování seznamů hesel nebo jejich úpravách může docházet k překrývání a duplikaci hesel a vnášet zmatek do vyhledávacích pomůcek, více k různým rejstříkům či rubrikátorům, viz také ŠAVELKA, op. cit., s. 98.

případné strukturování do více úrovní podle hierarchie v rámci právního názvosloví.⁴⁹ Při vytváření rejstříků musí být dbáno na jejich komplexnost, aby byly pokud možno obsaženy všechny oblasti či obory práva a jejich jednotlivé instituty.

Pokud jsou hesla řazena jen v jedné skupině, na stejné úrovni a podle obdobně rovnocenných institutů, mluvíme o rejstříku jednoúrovňovém. Jednotlivá hesla se ale mohou dále dělit do dalších (tzv. nižších) úrovní. Jeden právní institut, právní kvalifikace či popis skutkového stavu může být ještě rozdělen na detailnější podmnožinu.

V první úrovni vyhledáváme např. podle oboru práva a pak na nižších úrovních se dostáváme k detailnějším institutům. Některé rejstříky nabízejí v nejnižší (tj. nejdetailejší) úrovni dokonce jednotlivá ustanovení právních předpisů, a to někdy až na úroveň písmen.⁵⁰

Po technické stránce slouží k jednoznačné identifikaci jednotlivých hesel rejstříku jejich přiřazení ke konkrétním číselníkům v rámci tzv. *rubrikátoru*.⁵¹

8 Názvy judikátů

Pro uživatelský komfort bývá ve sbírkách rozhodnutí i elektronických databázích právních informací vytvářena přidaná indexační informace, tzv. „*název*“ judikátu. Působí jako určité „návěští“ podávající základní orientační informaci o obsahu právní věty či případně celého judikátu. V listinných sbírkách je jeho význam spíše stylistický, ale při vyhledávání v elektronických vyhledávacích systémech jeho význam značně stoupá.

Tradičně od dob rakousko-uherské monarchie a první republiky byly oficiální i polooficiální sbírky většinou bez nadpisů, stejně jako judikatura otiskovaná v časopisech. V některých případech byly vytvářeny názvy, které měly nahrazovat chybějící právní věty.

Název zpracovaných textů soudních rozhodnutí ve zdrojích právních informací by měl být v ideálním případě a při správně nastavených a fungujících editačních pravidlech tvořen na základě jednotné šablony. Jednotná pravidla jsou stejně jako v případě rejstříkových hesel zásadní pro relevanci nabízených právních textů.

V první části názvu by měla být daná věc zařazena do určitého právního oboru, oblasti či pod nějaký právní institut. Primární heslo je tak vybíráno z rejstříku. Druhá polovina názvu by měla být již více individuální a zasazovat případ do konkrétnějšího skutkového či právního stavu.⁵²

⁴⁹ Některý rejstřík může nabízet pouze jednu úroveň (databáze Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu) a jiný naopak až úrovně tři (rejstřík Ústavního soudu).

⁵⁰ Např. původní verze justiční databáze Nejvyššího správního soudu (do roku 2022).

⁵¹ Rubrikátor pro automatizovaný systém právních informací je druh selekčního jazyka a např. součástí projektu „ASPI“ Akademie věd v 80. letech byl *Rubrikátor* obsahující 1 700 tříd a Tezaurus s cca 7 500 deskriptory a nedeskriptory z oboru práva, které byly po roce 1989 předány Ústavu státu a práva AV a tvořily základ nového informačního systému, viz k podrobnostem problematiky rubrikátorů v českém právním prostředí, např. CEJPEK, J. *Rubrikátor automatizovaného systému právních informací*. Bratislava: Slovenská technická knižnica, 1980, nebo KNAPP, V., CEJPEK, J. *Automatizované vyhledávanie informácií v právnych textoch*. 2. vyd. Bratislava: Slovenská technická knižnica, 1980.

⁵² Jako správnou praxi můžeme uvést tvorbu názvů pro oficiální Sbírku rozhodnutí NSS, např. rozhodnutí publ. pod č. 509/2005 Sb. NSS „Správní řízení: vada řízení spočívající v nesprávném doručení rozhodnutí“ nebo č. 1197/2007 pojmenovaný „Důchodové pojištění: dílčení procentní výměry starobního důchodu.“

Již tradičně nebyla vymezena nikdy žádná praktická či doktrinální hranice, jak tvořit taková „návěští“ k publikovaným textům. Často tak, především v různých starších sbírkách rozhodnutí, byla namísto názvů užívána stručnější „hesla“. Podle zažitých obvyčejových publikačních pravidel by taková hesla měla být čerpána pouze z nějakého jednotného rejstříku. V případě „názvů“ by taková omezení přirozeně již fungovat neměla, neboť jsou to již pouze ryze literární tvary.

Názvy zpracovaných soudních rozhodnutí jsou velmi praktickým fenoménem především v oblasti elektronických zdrojů právních informací. Při vyhledávání podle různých parametrů nám systém totiž může vygenerovat desítky či stovky textů rozhodnutí. Pro snadnější orientaci uživatele tak případná nabídka nějakého názvu v této záplavě výsledků na jednotlivých řádcích pod sebou může mít zásadní interpretační potenciál.

V praxi bývá také někdy užíván pojem „populární název“. Operují s ním například některé justiční databáze vrcholných soudů, kdy se pod ním „*charakterizují nálezy a publikovaná usnesení a jde o stručnou charakteristiku věci či označení, pod kterým se daná kauza obecně vžila.*“⁵³ Populární názvy jsou ale vytvářeny a přidávány pouze ke zlomku publikovaných rozhodnutí.⁵⁴ Další oficiální justiční databáze zase nabízejí jiné přístupy k označování textů.⁵⁵

9 Související soudní rozhodnutí a tzv. *prejudikatura*

Dominantní položkou z pozice obvyklého uživatele jako interpreta práva při práci se zdroji právních informací v rámci automatizovaných systémů či obvyčejných papírových nosičů bývá pravděpodobně nejčastěji seznam tzv. *související judikatury*.

Při interpretaci textu soudního rozhodnutí, ale i odborného článku nebo právního předpisu zpracovaného do právního informačního systému, je nabídka souvisejících (a především relevantních) soudních rozhodnutí zásadní přidanou hodnotou, která může hrát rozhodující roli v procesu interpretace práva.

Informace o konkrétních souvisejících soudních rozhodnutí může být automaticky extrahována a indexována na základě citace z textu judikátu. Ale mnohem erudovanější editor-ský styl přináší seznam související judikatury sepsaný přímo podle jedinečné individuální odborné úvahy editora.

⁵³ Databáze NALUS [online]. Brno: Ústavní soud [cit. 31. 1. 2023]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/Help.aspx>

⁵⁴ Vyspělou praxi tvorby populárních názvů textů soudních rozhodnutí nabízely některé právní informační systémy, kde fungovaly v rámci indexace jako jeden z vyhledávacích parametrů, viz např. právní informační systém ASPI – „*Platnost výpovědi společníka z v.o.s a zápis do rejstříku*“, viz Vážný Rc 18585/43, č. j. Rv I 475/43, nebo „*Členství ve fašistické organizaci a přestupek proti národní cti*“, viz Boh. A 1660/1947, č. j. 927/46, či „*Revize první pozemkové reformy a rozvrh přejímání ceny.*“, viz Rc 55/1951 Sb. s. r., č. j. C VI 57/50.

Texty soudních rozhodnutí byly v tomto systému rozděleny na zpracovanou judikaturu a ostatní needitovaná zveřejněná rozhodnutí. Názvy byly vypracovány pouze u zpracované části a u ostatních byla spíše automatizovaně vytvářena nějaká hesla, viz ASPI [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR. Dostupné z: <http://www.aspi.cz> [cit. 31. 1. 2023].

⁵⁵ V případě NSS se užívá např. rubrika „Účastníci řízení“, kdy jsou v poněkud „anglosaském“ stylu vypsány strany sporu [cit. 31. 1. 2023]. Databáze Vyhledávač NSS [online]. Brno: Nejvyšší správní soud [cit. 31. 1. 2023]. Dostupné z: <https://vyhledavac.nssoud.cz>

Historicky máme v našem středoevropském právním prostoru doloženu tradici editorsky nabízeného seznamu prejudikatury, jako indexované uměle vytvořené informace, minimálně již od 19. století. Již první moderní periodické polooficiální vídeňské sbírky rozhodnutí⁵⁶ nebo navazující prvorepublikové československé sbírky judikatury zavedly tento fenomén.⁵⁷

Tradičním prvkem při publikaci textů soudních rozhodnutí ve sbírkách rozhodnutí či odborných právnických periodikách bývá uměle vytvořená indexační informace poskytující informace o relevantních souvisejících soudních rozhodnutích, které se vztahují k obdobné právní otázce a poskytují zobecnitelný výklad, a to souhlasný s názorem vyjádřeným v inkriminovaném rozhodnutí.

Klasicky bývala v rámci publikačního procesu zpracovávána rozhodnutí starší, předcházející tomu aktuálně zpracovávanému a užívanému rozhodnutí, tzv. *prejudikatura*.

Tvůrci editovaného rozhodnutí mohli přirozeně nabídnout znalosti pouze dřívějších rozhodnutí vydaných před rozhodnutím aktuálním. Publikace judikátů ve specializovaných sbírkách soudních rozhodnutí a odborných časopisech probíhala pouze v papírové podobě. Neprobíhala aktualizace již dříve vydaných textů a indexovaných informací. Lineárně se řada publikovaných textů posouvala dále. Informace a údaje o související judikatuře tak nemohla být již aktualizována a připojována k již vydaným textům.

Nové moderní technologie umožnily zásadní revoluci a zlom v práci s texty právních informací. Původní ryze retrospektivní pohled srovnávající aktuální soudní rozhodnutí pouze se závěry předchozích rozhodnutí se tak najednou mohl otočit i na druhou stranu, úplně opačným směrem, a to na závěry budoucích novějších rozhodnutí.

Databáze právních informací, jako tzv. *justiční databáze* nebo právní informační systémy, na rozdíl od původních klasických papírových zdrojů, mají totiž možnost pravidelně a neustále aktualizovat přidávané indexované právní informace. Kromě „staré“ prejudikatury tak mohou doplnit dodatečně i „novou“ pozdější, kterou si můžeme naopak nazvat např. jako tzv. *postjudikaturu*.

Editorská činnost při identifikaci relevantní související judikatury vyžaduje odbornou erudici, a to možná ještě vyšší než u ostatních indexovaných informací. Umění identifikovat relevantní starší nebo dokonce budoucí související rozhodnutí řešící obdobnou právní otázku a poskytující zobecnitelné právní výklady je normálním laikům i právníkům těžko přenositelné.⁵⁸

⁵⁶ Např. úřední oficiální sbírka *Entscheidungen des Obersten Gerichts- und Cassationshofes in Civil- und Strafsachen (in der Beilage zum Verordnungsblatt des Justizministeriums)*, ročník 1888, publikační číslo 322, s. 36 nebo sbírka Budwinského (*Sammlung der Erkenntnisse des Verwaltungsgerichtshofes*), ročník 1897, publ. číslo 10899, s. 1091 nebo ročník 1911, publ. číslo 7912 (A), s. 118. V těchto vídeňských sbírkách nebyla ještě výslovně označena související judikatura jako indexovaná informace v hlavičce judikátu pod názvem „Prejudikatur“, ale byla pouze zmíněna v rámci odkazu z hlavičky na poznámku pod čarou uvozená pojmem „Siehe“ (tedy v češtině „Viz“).

⁵⁷ Dokonce některé již v tehdejší době byly schopny porovnávat související publikovanou judikaturu nejen v rámci své vlastní sbírky, ale i jiných sbírek, což ukazuje na značnou erudici tehdejších editorů, viz např. sbírka *Entscheidungen des österreichischen Obersten Gerichtshofes in Zivil- und Justizverwaltungssachen*, ročník 1900, publ. číslo 615, s. 141 odkazující na další sbírku Glaser-Unger nebo sbírku Nowak.

⁵⁸ V současné době v našem právním prostředí výslovně zavádí kategorii *Prejudikatura* např. Nejvyšší správní soud ve své oficiální sbírce rozhodnutí i ve své justiční databázi rozhodnutí, www.nssoud.cz.

Při důkladné interpretaci konkrétního právního materiálu nejde pouze o primitivní přenos údajů či informací ze samotného textu do uměle vytvořených indexovaných informací. Editor musí být schopen dohledat i jiná, v textu necitovaná rozhodnutí, která mají relevanci k danému případu. Zásadně to platí především v případech doplňované pozdější judikatury.

10 Komerční přístup k obsahu databází a relevance zdrojů

V souvislosti s problémem aktuálnosti publikované judikatury můžeme krátce zmínit téma publikace a aktualizace judikatury v právních informačních systémech soukromých nakladatelů.

Přístup nakladatelů k publikaci judikatury bude z podstaty věci vždy poněkud ambivalentní. Na jednu stranu je (pro dobro uživatele) logicky z praktických i komerčních důvodů vyžadován neustálý přístup nejnovější masy textů soudních rozhodnutí, a to často bez ohledu na jejich relevanci. Provozovatelé komerčních právních informačních systémů více či méně hlasitě (veřejně či v zákulisí) volají po hromadném či totálním zveřejňování textů soudních rozhodnutí, bez ohledu na soudní instance.

Zároveň jsme mohli v denní editorské praxi na druhé straně dlouhodobě pozorovat v nakladatelské politice jednotlivých vydavatelů právních informačních systémů značnou nechuť zařazovat do databází např. starší judikaturu z dob první republiky či rakousko-uherské monarchie.

Hlavním argumentem mohla být právě neaktuálnost takové starší judikatury, která je někdy skoro pejorativně korporátními manažery vydavatelství označována jako „historická“ (v jejich případě je to synonymum pro slovo „zastaralá“ či „překonaná“).

Tzv. „zastaralost“ či „překonanost“ publikovaných právních textů je, především v případě řemeslně solidně zpracované judikatury, dosti ambivalentní kategorie. Judikát a právní věta vázané na již neúčinnou právní úpravu mohou mít totiž v některých případech stále velkou interpretační hodnotu i v ryze aktuálním právním diskursu. A naopak i velmi čerstvé závěry mohou být v dnešních legislativních i judikatorních smrštích již za pár týdnů či měsíců překonané.

Obecnější právní závěry a myšlenky ze starších textů se dají využít i v dnešní době. Právní řád se vpravdě velmi dynamicky mění, ale skutkové okolnosti a životní situace zůstávají často stejné jako před sto lety. Většina uživatelů právních informačních systémů může namítat, že pro ně v denní praxi nejsou starší judikatura či právní předpisy vůbec využitelné. Ale minimálně vrcholné soudnictví či akademické kruhy jistě tradičně vítají obsažnější publikaci takových starších zdrojů práva. Historický, systematický či komparativní styl jsou zásadními metodami právní interpretace.

Konkrétním příkladem, kdy ze „zaprášené“ či „obsoletní“ historické judikatury, jako úplné popelky našeho moderního právního prostředí, se stala přes noc najednou atraktivní princezna českého práva, může být případ kodifikace nového občanského práva na přelomu našeho milénia. Byla výrazně inspirována o dvě století starším tradičním klasickým rakousko-uherským všeobecným občanským zákoníkem ABGB. Mnoho dřívějších institutů

bylo znovu reinkarnováno do našeho moderního právního řádu. Najednou se tak mohly stát opět velice aktuálními i historické judikáty z prvorepublikových sbírek judikatury či rakouských sbírek rozhodnutí.⁵⁹

Krátkozraké komerční hledisko vydavatelů tak znenadání prozřelo při vizi potenciálních masivních zisků slibujících si při pohledu na až hysterické reakce právnické veřejnosti volající po jakýchkoliv právních výkladech a školeních, které by jim alespoň trochu v počátcích osvětlily onu obrovskou masu nových paragrafů nového občanského zákoníku.⁶⁰

Tzv. „historické“ zdroje právních informací tak byly (alespoň pro jednu) rehabilitovány i v očích ryze pragmatických byznysových nakladatelů. Tato rehabilitace či renesance zašla v některých konkrétních případech až do úplných extrémů. Nově zpracovány byly v rámci rekodifikačních projektů do komerčních systémů právních informací v některých případech úplně všechny dostupné texty judikátů ze starých prvorepublikových sbírek, i když neměly vůbec žádný vztah či relevanci k nové právní úpravě.⁶¹

Můžeme tak i v této otázce opět zdůraznit problematiku legitimacy a především erudice tvůrců systémů právních informací.

11 Navazující „postjudikatura“ a budoucí rozhodnutí

Moderní databáze právních informací umí nabídnout nejen starší citovanou prejudikaturu. Na rozdíl od původních papírových sbírek může aktualizovaně zohlednit i navazující budoucí postjudikaturu. Taková informace musí být logicky přiřazena až *ex post* a vytvořena dodatečně pouze podle úvahy editora systému.

Navazující judikatura může být dělena na dvě základní kategorie podle jejího právního závěru, tj. judikatura „souladná (souladná či pozitivní)“ nebo „nesouladná (nesouladná či negativní)“.⁶²

Propracovanější úroveň vyjádření výkladových závěrů a jednotlivých vztahů mezi konkrétními judikáty může být identifikace novějšího soudního rozhodnutí jako „překonávající“

⁵⁹ Obdobný názor zastával např. bývalý soudce Ústavního soudu Jiří Nykodým, viz rozhovor Asi nejsme diplomati. *Lidové noviny*. 2011, ročník XXIV, č. 114, příloha Právo a justice, vydáno 16. 5. 2011.

⁶⁰ Autor tohoto textu v letech 2010 až 2012 navrhl a definoval základní kontury projektu „REKODIFIKACE“ v rámci nakladatelství Wolters Kluwer ČR vztahujícího se k návrhu nového občanského zákoníku (vydaného pod č. 89/2012 Sb.). Tento projekt byl pak zřejmě inspirací pro obdobné projekty konkurenčních nakladatelství s právními informačními systémy Beck-online a Codexis.

⁶¹ Autor tohoto textu jako externí editor v rámci projektu vybral a zaindexoval do právního informačního systému ASPI několik stovek relevantních starších judikátů v oblasti občanského práva z tzv. *sbírek Vážného* umístěných ve fondech knihoven Nejvyššího správního soudu, Moravské zemské knihovny a Právnické fakulty MU v Brně.

⁶² Historicky byla v českém prostředí vyznačená prejudikatura brána tradičně spíše jako souladná, tedy bylo odkazováno na starší rozhodnutí zastávající obdobný názor. V současné době můžeme vidět označování prejudikatury v rámci indexovaných informací v justiční databázi jako výslovně „souladné“, což naznačuje, že může být označováno i jako „nesouladná“, která pojmenovává tuto kategorii indexované informace jako *Druh* (prejudikatury). Vedle toho v této databázi je dokonce nabízena další informace k prejudikatuře pod pojmem *Povaha*, která rozděluje prejudikaturu na kategorie, např. „inspirativní“ nebo „závazná“, viz nová verze justiční databáze NSS. Dostupné z: <https://vyhledavac.nssoud.cz> [cit. 31. 1. 2023].

ve vztahu k tomu předchozímu. Nebo naopak může být starší rozhodnutí vyznačeno z pohledu toho novějšího jako rozhodnutí „překonané“.⁶³

V našich českých podmínkách je možnost nabízet takové funkce v elektronických databázích právních informací zatím v praxi nepředstavitelná. V žádném vydavatelství není lidská, finanční či intelektuální kapacita (a většinou také vůle), aby se takové funkce začaly vytvářet a poskytovat právnícké veřejnosti.

Vydavatelé by museli mít tým vysoce erudovaných editorských odborníků majících komplexní přehled v jednotlivých právních oborech.⁶⁴ Sledovat vývoj aktuální relevantní rozhodovací soudní praxi i rámci jednoho oboru je při obrovské mase vydávaných soudních rozhodnutí poněkud iluzorní představa, alespoň na úrovni komerčních soukromých subjektů.

Sofistikované funkce nabízející výkladové a citační vazby mezi konkrétními soudními rozhodnutími mohou reálně být poskytovány pouze v případě editovaných publikovaných vybraných judikátů do oficiálních sbírek rozhodnutí. Ale jelikož v dnešní době voláme po masovějším hromadném zveřejňování téměř veškerých textů soudních rozhodnutí, nemůžeme pak naopak vyžadovat nabídku takových přidáných odborných indexovaných informací v rámci databází.

Oficiální justiční databáze mají na rozdíl od komerčních právních informačních systémů zásadní konkurenční výhodu. Zpracovávají pouze vlastní rozhodnutí a mohou tak nabídnout i propracovanější provazby mezi rozhodnutími. V jejich případě plní funkci editorů přímo soudci či asistenti soudců podílející se na vydávání rozhodnutí nebo tuto funkci plní alespoň specializovaní pracovníci analytických oddělení soudů.

12 Hypertextové zpracování právních informací

Forma (a nejen obsah) nabízeného zdroje právní informace může být zásadním determinantem rozhodujícím o přístupu k pozitivnímu platnému právu. I pouhý nosič právní informace může totiž rozhodovat o úspěchu v procesu interpretace práva.

Jako klasický tvar či forma textů zpracovaných textů judikátů v rámci elektronických systémů právních informací systémů jsme tradičně vnímali tzv. *plain texty*, tj. textové soubory nabízející pouhé „přepisy“ či „scany“ původního psaného textu. Každý textový dokument (soubor) v databázi je sám o sobě zdrojem právní informace, ale již nemůže poskytnout další funkce propojení na jiné citované dokumenty.

Přelomovým systémem umožňujícím zpracování právních informací v právních textech nabízející vzájemné propojení se staly programy na bázi hypertextového rozhraní.

Hypertext je text složený z lexií (bloků slov nebo symbolů), elektronicky propojených cestami (elektronické linky) v otevřené a stále neukončené struktuře (síti) textů. Na technologii hypertextu je založeno internetové prostředí globální počítačové sítě.

⁶³ Např. systém LexisNexis a West v USA.

⁶⁴ V reálné praxi mají komerční vydavatelé právních informačních systémů k dispozici k této vysoce odborné editorské práci úplné minimum pracovníků, často pouze externích na úrovni studentů.

Charakter hypertextu vyplývá z jeho virtuální povahy. Oproti tištěnému textu skladovanému ve formě fyzických znaků na fyzickém povrchu je uchováván v elektronických, nehmotných kódech, které jsou umístěny v paměti počítače nebo v síťových systémech. Digitální charakter těchto kódů je primárním předpokladem fungování hypertextu. Texty na obrazovce jsou pouhými elektronickými kopiemi primárního textu a umožňují tak zobrazování dat mnoha geograficky i časově rozptýleným uživatelům (tzv. *síťové sdílení*).

Z povahy hypertextu jakožto média vyplývá, že v něm neexistuje centrální, hlavní text, kterému jsou jiné texty podřazeny. To je ten zásadní rozdíl oproti klasické prostorové koncepci tištěné stránky. Princip organizace, hierarchie a nakládání s odkazy závisí na čtenáři, jehož role se v hypertextovém prostředí posouvá blíže k roli autora.

Hypertext tak ničí jednohlasnost a fyzickou izolaci textu. Kontextualizuje jej pomocí odkazů, které původní text asociují (sekundární, tematicky spřízněné materiály, dobové dokumenty). Hypertextové odkazy tak slouží ke zmapování intertextuality a intratextuality, tedy interních a externích zmínek a referencí k textu. Smazávají hranici mezi tím, co je uvnitř a vně textu.⁶⁵

Izolovaná samostatná právní informace v klasické tradiční podobě (např. jeden text judikátu) je tak nahrazena v hypertextové podobě navazujícím kontextuálním systémem souvisejících právních informací zahrnující množinu více informací (dokumentů).

Hypertextové databáze právních informací (například ve formátu XML)⁶⁶ tak způsobily v českém právním prostředí revoluci v praktické interpretaci práva. Do té doby mohly takové přidané informace o pramenech či zdrojích práva být nabízeny v omezené míře pouze v rámci metadat skrze tzv. *indexované informace*, které ale neumožňovaly kompletní kontextualitu.

Přibližně okolo přelomu milénia počaly být v českém prostředí soudobé existující dominantní právní informační systémy přetransformovány z původních databází nabízejících pouze izolované jednotlivé textové soubory na mnohem sofistikovanější hypertextové rozhraní.⁶⁷

Uživatel zdroje právních informací tak má možnost vidět širší souvislosti při právním výkladu v procesu aplikace práva. Zejména při interpretaci soudních rozhodnutí může při citaci konkrétních ustanovení právních předpisů v rámci textu rozhodnutí přímo prokliknout na samotný text předpisu obsažený v jiné poddatabázi právního informačního systému.

Obdobně je možno dostat se odkazem přímo na text citované související prejudikatury nebo literatury, pokud je přímo citována v textu jiného soudního rozhodnutí či odborného

⁶⁵ Prvotní koncept hypertextu se objevuje v článku Vannevara Bushe pod názvem *As We May Think* v časopise *The Atlantic* v roce 1945, viz více KOBÍKOVÁ, Z. Hypertext. *Revue pro média* [online]. Brno: Spolek pro vydávání časopisu HOST [cit. 1. 1. 2023]. Dostupné z: <http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Heslar/hypertext.htm>

⁶⁶ XML (eXtensible Markup Language) nebo XML Markup je rozšiřitelný značkovací jazyk. Používá se převážně pro výměnu dat mezi různými aplikacemi. Dokument XML popisuje strukturu předávaných dat. Data jsou označena v souboru jednotlivými značkami (tagy).

⁶⁷ Autor tohoto textu byl vedoucím editorem projektu „Hypertext XML“ právního informačního systému ASPI probíhajícího v letech 2001 až 2008. V rámci tohoto projektu byl převeden do XML formátu kompletní obsah všech poddatabází systému ASPI – *Právní předpisy, Judikatura a Literatura* v celkovém počtu cca 250 000 dokumentů.

článku (a její text také obsažen v databázi). Interpretace práva se při užívání hypertextových zdrojů právních informací tak dostává na kvalitativně vyšší úroveň.

V rámci hypertextového zpracování textů ve formátu XML se užívají tzv. značky („tagy“). Rozdělují původní obyčejný „plain text“ zpracovávané právní informace (tj. text právního předpisu, judikatury či literatury) na jednotlivé části či úseky. Značky mohou libovolně být pojmenovány.⁶⁸

Značky umožňují „rozpad“ původního „plochého“ textu právního předpisu do jednotlivých úrovní podle systematiky tvorby legislativního textu.⁶⁹ V případě textu judikátů ale slouží spíše pouze k oddělení různých částí rozhodnutí. Nemohou nabídnout složitější strukturu více úrovní textu nabízející subsidiaritu obsahu podle vztahu podřízenosti a nadřízenosti jako v případě právních předpisů.

Zpracování textů právních předpisů má totiž, na rozdíl od textů soudních rozhodnutí, formálně stálou strukturu výslovně nastavenou legislativními pravidly. Jejich podrobná znalost je nezbytným odborným předpokladem pro editora zpracovávajícího text do hypertextového formátu.

K značkám bývají přiřazeny určité parametry, které mohou být libovolně nastaveny a měněny. Je tak možno různorodě editovat vyznačené části textu, které jsou značkami ohraničeny a vymezeny. Značky tak umožňují vytváření struktur uvnitř jednotlivých textů a bývají obvykle odborně editorsky umístěny podle pravidel tvorby legislativních textů v případě právních předpisů nebo podle struktury soudního rozhodnutí (nebo upraveného judikátu) či struktury literárního textu.

Ale hypertextové platformy mohou poskytovat i mnohem složitější funkce. Je například možno zadat ve vyhledávací masce informačního systému funkci, kdy požadujeme zobrazit pouze právní věty od daných judikátů nebo pouze odůvodnění či výroky atd. Nezobrazí se pak kompletní text judikátu či judikátů, odpovídajícím vyhledávacím požadavkům, ale pouze tyto určité části judikátu. Tato funkce dává uživateli velký komfort, pokud se chce přehledněji orientovat v záplavě judikátů, které se mu mohou zobrazit po zadání požadavků.

13 Hypertextové odkazy a tzv. (hyper)linky

Hypertextové zpracování právních textů nabízí i další možnosti posouvající proces interpretace práva. Funkce hypertextových odkazů, tzv. *linků* či *hyperlinků*, přináší revoluční změnu v možnostech citace a vyhledávání v databázích právních informací.

Hyperlink zpracovává klasický citační odkaz do hypertextové roviny umožňující kontextuální propojení přímo z jednoho textu do jiného citovaného textu. Podmínkou pro takové vzájemné hyperlinkové propojení musí být existence citovaného právního textu ve stejné

⁶⁸ Např. podle částí textu judikátu jako „právní věta“, „odůvodnění“ nebo „výrok“ či u právního předpisu jako např. „paragraf“, „odstavec“ a „písmeno“.

⁶⁹ Podle vzájemné hierarchie jednotlivých ustanovení textu právního předpisu (např. písmeno vždy podřazené v rámci textu odstavce a odstavec naopak zase vždy podřízen a zařazen v rámci nadřazeného paragrafu), podle legislativně-technických pravidel, viz Legislativní pravidla vlády, schválená usnesením vlády č. 188 ze dne 19. 3. 1998.

databázi, resp. jiné poddatabázi jednoho právního informačního systému, a to v obdobně zpracovaném hypertextovém formátu.

Nejširší využití mají hypertextové citace v případě zpracování textů soudních rozhodnutí nebo odborné literatury. V jejich textech se nachází značné množství odkazů na jiná soudní rozhodnutí nebo odbornou literaturu a především také citace konkrétních ustanovení právních předpisů.

Texty právních předpisů oproti tomu nabízejí pouze možnosti citací vnitřních (v rámci předpisu) nebo vnějších, tj. na jiné právní předpisy. Potencionál možností hyperlinkových citací není tak široký. Text právního předpisu má legislativně technicky pevně danou strukturu a formu citací. Právní předpis také nemůže podle legislativních pravidel citovat například soudní rozhodnutí nebo odbornou literaturu.

Po uživatelské a technické stránce je citace vyznačena jako hyperlinkový odkaz s určitým grafickým zvýrazněním (např. prosvícením) dané citované části v rámci textu. Kliknutím na daný prolink se dostaneme přímo do textu citovaného dokumentu, resp. do jeho konkrétní části či ustanovení.

Chirurgicky přesné rozdělení kompletního textu právního předpisu v rámci hypertextového převodu, kdy jednotlivými značkami (tagy) vyznačíme všechna ustanovení právního předpisu podle jejich hierarchie, pak umožňuje tvorbu hypertextových citací (odkazů) až do nejnižších pater struktur právního předpisu.

V rámci tvorby hyperlinkové citace můžeme obdobně kopírovat a respektovat hierarchii citovaného právního předpisu. Pokud je citován právní předpis jako celek, je možno vytvořit jednoduchý hyperlink zahrnující pouze jedinečný identifikátor tohoto citovaného právního předpisu.⁷⁰ Jestliže je citováno konkrétní ustanovení právního předpisu, můžeme pak vytvořit složitější strukturu linku.

Specifickou hypertextovou funkcionalitou pak může být tvorba speciálních „časových přípon“ linku. Časová přípona umožňuje zohlednit prvek časové působnosti citované normy. Nabízí odkaz přímo na konsolidované účinné znění původního citovaného předpisu, a to k datu rozhodných právních skutečností.

Hypertextový odkaz může při nekorektním vytvoření vést ale i k zavádějícím výsledkům. Pokud odkazující link neobsahuje upřesnění, k jakému konkrétnímu datu či k jakému konkrétnímu účinnému znění citovaného právního předpisu je vztažen, je informační hodnota takového odkazu minimální, sporná či dokonce zavádějící.⁷¹

⁷⁰ V případě právních předpisů vyhlášených a publikovaných v centrálním oficiálním publikačním prostředí (např. Sbírce zákonů) je pak nejjednodušší (a legislativně nejkorektnější) užívat zavedenou citaci podle publikačního čísla v dané sbírce (např. „1/1993 Sb.“). Na normativní úrovni byla citace (ale pouze zkratky publikačního prostředku, tj. sbírky) uzákoněna až zákonem č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv. Samotná tvorba citace publikačního čísla předpisu ve formě „pořadové číslo/kalendářní rok“ je stále tvořena a používána na základě pouhého obyčejce, a to již tradičně z dob rakousko-uherského zákonodárství.

⁷¹ Časovou příponu hyperlinku můžeme tvořit v jedné verzi přímo dosazením konkrétního publikačního čísla právního předpisu, který novelizoval původní verzi citovaného předpisu (např. „1/1993 Sb. znění=71/2012 Sb.“) nebo ve druhé verzi dosazením konkrétního data, ke kterému mělo být aplikované znění právního předpisu být účinné (např. „1/1993 Sb. ve znění=1. 10. 2012“).

Snad žádný právní předpis v naší moderní právní historii nezůstal ušetřen pozdějších novelizací. Při tvorbě hypertextové citace je pak zásadní specifikovat konkrétní účinné znění citovaného předpisu. Link by jinak mohl propojit uživatele s úplně jiným účinným zněním předpisu a nabídnout mu tak odlišný normativní text.⁷²

Tento praktický problém se vztahuje především na situaci při zpracování textů soudních rozhodnutí, která citují konkrétní ustanovení právních předpisů. V rámci jednoho textu může být odkazováno na různá účinná znění stejného předpisu. Případně vyvstává obdobný problém i při hypertextovém zpracování odborné literatury odkazující na právní předpisy.

Při zpracování právních předpisů může pak tento problém vyvstávat spíše minimálně, a to pouze u vnějších citací jiných právních předpisů a především u tzv. *dynamických odkazů*, kdy není citovaný právní předpis konkrétně specifikován publikačním číslem předpisu.

Dynamické odkazy na právní předpisy mohou působit ještě větší interpretační problémy v textech, především literatury či judikatury, kdy nemusí být zřejmé, jaký konkrétní předpis je vůbec citován.⁷³ V praxi se nám mohou pak dodnes stávat takové perličky, že nám právní informační systém kupříkladu nabídne odkaz z textu historického soudního rozhodnutí z doby rakousko-uherské či první republiky na ustanovení moderního předpisu, který byl vydán více než sto let po vydání onoho soudního rozhodnutí.⁷⁴

V procesu tvorby hypertextových verzí databází právních informací tak pro korektní a kompletní vytváření fungujících hyperlinkových odkazů opětovně vyvstává zásadní problém otázky legitimacy zpracovatelů či poskytovatelů právních informací.

Musíme tak s ohledem na zmíněné zkušenosti z praxe zřetelně zdůraznit a rozlišit fenomén hypertextových odkazů „intelektuálně zpracovaných“ oproti odkazům „automaticky generovaným.“⁷⁵

Editorsky „manuálně“ vytvářené linky a stanovení konkrétních účinných znění novelizujících předpisů citovaných ustanovení je nutno považovat za způsob zpracování právních informací totálně odlišný a intelektuálně nesrovnatelně odborně náročnější oproti pouhému automatizovanému zpracování tagů či linků skrze různé softwarové programy či umělé inteligence.⁷⁶

⁷² Problematika vytváření hypertextových odkazů dokonce i z pohledu autorskoprávního byla částečně řešena i v rozhodovací praxi na úrovni práva EU, viz např. věc GS Media (C-160/15).

⁷³ Tento problém vyvstává především u kodexů tradičně v průběhu české právní historie opakovaně stejné pojmenovávaných (jako např. občanský zákoník nebo trestní zákoník).

⁷⁴ Například citace nového občanského zákoníku z roku 2012, kdy je tato hyperlinková citace vytvořena v textu starého judikátu z padesátých let 20. století, který měl na mysli ještě původní ABGB z roku 1811. Takových příkladů bylo ještě nedávno, například v rámci systému ASPI, více (pro účely tohoto pojednání nebyl ale proveden aktuální kvantitativní výzkum, tudíž je tento názor spíše vyjádřením empirického pohledu historického „zpracovatele“ v roli editora zmíněného systému).

⁷⁵ Podle některých odborných názorů by dokonce měl být uživatel právního informačního systému seznámen s aplikovanou metodou zpracování, aby si udělal představu o legitimitě, resp. „*spolehlivosti zobrazovaných výsledků*“, viz CVRČEK, op. cit., s. 306.

⁷⁶ Typickým příkladem rozdílu těchto přístupů v praxi jsou např. podoby hyperlinkových citací v poddatabázi JUDIKATURA v systému ASPI. Starší texty judikatury či literatury (zpracované v rámci již zmíněného projektu HYPERTEXT XML v letech 2001 až 2004 mají vytvořeny manuálně identifikované časové přípony s konkrétním zněním novelizujícího předpisu (či alespoň datum rozhodné právní skutečnosti). Naopak nověji zpracované texty mají často pouze automaticky vytvořené časové přípony ve formě „zneni=u“ znamenající „neznámé“ znění daného předpisu („unknown“).

Závěr

Právní informace jsou v praktickém životě tou nejdůležitější komoditou pro konkrétní situace při interpretaci práva. Jednotlivé právní dokumenty, jako nosiče právních textů pocházejí tradičně z různých zdrojů, jsou zpracovávány v rozličných podmínkách a za rozmanitým účelem.

Kromě publikačních platforem oficiálních se setkáváme ve všech obdobích našeho právního prostředí i se zdroji neoficiálními. Oficiální zdroje právních informací nabízejí autentické texty s garancí určité vrchnostenské pečete. Neoficiální zdroje mohou naopak oproti tomu nabídnout další prvky tvořící přidanou intelektuální obohacující informační hodnotu ke zpracovávaným právním dokumentům.

Moderní zdroje právních informací fungují v dnešní době dominantně ve formě právních informačních systémů. Právní významnost či informační hodnota právních textů obsažených v různých zdrojích právních informací se liší nejen podle jejich autenticity, ale i podle formy a kvality jejich zpracování či role a legitimacy jednotlivého editora. Editorský prvek v celém procesu zpracování právních informací a tvorby jejich zdrojů má dominantní úlohu v praktické interpretaci práva.

Legitimita zdrojů právních informací, resp. jejich tvůrců, se může zásadně lišit. Původ právních textů, rozsah jejich zpracování a editorských úprav či osoby jednotlivých konkrétních editorů v procesu zpracování zdrojů právních informací by měly být transparentně uváděny ze strany původců jednotlivých zdrojů právních informací.

Charakter a původ editovaných zdrojů právních informací by měly být zohledňovány a zdůrazňovány při řádné interpretaci práva. Autenticita právních textů by měla v normativním systému práva být zásadní položkou. Osobní odbornost editorů by také měla být validní právní informací v procesu interpretace práva.

Musíme zároveň ale také respektovat současnou realitu hypertrofie práva. Aktuální inflace, nejen právních, informací způsobuje, že adresáti práva neřeší úplně otázky původnosti či legitimacy jednotlivých právních textů. Pro potřeby praktické aplikace je zásadní aktuálnost, úplnost, informační hodnota či kontextuální přesah konkrétních zdrojů právních informací.